

Тетяна Сопронюк

## СВЯТО 8 БЕРЕЗНЯ В РОКИ ГОЛОДОМОРУ (НА МАТЕРІАЛАХ РАЙОННОЇ ПРЕСИ ЧЕРНІГІВЩИНИ)

DOI: 10.5281/zenodo.5732907

© Т. Сопронюк, 2021. CC BY 4.0

**Мета** статті – встановити особливості репрезентації Міжнародного жіночого дня в регіональній комуністичній пресі (на прикладі Чернігівщини) протягом 1932–1933 рр., а також виявити елементи повсякденного жіночого досвіду, що випливають із згаданих публікацій. Дослідження базується на **методологічних** принципах жіночої історії, які полягають у вивченні повсякденного жіночого досвіду. Специфіка проаналізованого в статті хронологічного періоду – це екстремальні умови Голодомору, що вплинули на всі аспекти людського життя. **Новизна дослідження** полягає у тому, що вперше місцева преса Чернігівщини була проаналізована крізь призму пропаганди для жінок. Також опубліковані в газетах матеріали були верифіковані на підґрунті фактичних статистичних даних. **Висновки.** На початку 1930-х рр. свято 8 березня було потужним пропагандистським приводом, що відбилось і на матеріалах місцевої преси. Комуністична ідеологія декларувала рівність чоловіків та жінок, однак у специфічний спосіб – через активне використання жіночої праці. Режим потребував «жіночих рук» для проведення масових кампаній і викачування всіх можливих ресурсів (трудових, фінансових тощо). Потреба ідеологічної роботи серед жінок, яку активно обговорювали у публікаціях до 8 березня, також була зумовлена необхідністю якомога ширшого залучення жінок до праці в колгоспах. Із проаналізованих публікацій постає узагальнений образ жінки-трудівниці – доярки, колгоспниці, вишивальниці, працівниці ясел, рідше – трактористки і бригадирки, зовсім нечасто – сільської голови чи голови колгоспу (останніх, як показує статистика, було дуже мало, але у святкових публікаціях всіляко наголошували їхню роль у «соціалістичному будівництві»). Варто додати, що статті, присвячені жіночому дню, часто побудовані на антагонізмах «колись/тепер», «тут/там», що мали б демонструвати переваги соціалізму. Натомість і графічні, і текстувальні матеріали підтверджують той факт, що жінка в УСРР зазнавала дискримінації й експлуатації.

**Ключові слова:** 8 березня, Голодомор, місцева преса, жіноча історія, пропаганда.

Останніми роками дискусії довкола святкування «8 березня» стають усе більш активними. Одні вважають цей день способом заявити про гендерну нерівність і потребу повернення уваги до прав жінок, інші називають атавізмом комуністичного минулого, від якого слід рішуче позбавлятися. «Свято весни і жіночності», як воно часто фігурує у масовій свідомості українців, не завжди асоціювалося з квітами та подарунками. А втім, для більшовицького режиму Міжнародний жіночий день повсякчас був потужним пропагандистським приводом, внутрішній ідеологічний зміст якого час від часу змінювався. Особливо цинічними такі «святкування» були в 1932–1933 рр., коли мільйони українців гинули з голоду. Незважаючи на це, комуністична пропаганда заявляла про «визволення жінок з кухонного рабства». Про всеохопність та масштабність такої пропаганди свідчать, зокрема, публікації в локальній пресі.

Вплив преси (зокрема жіночих журналів) на формування « нової жінки » в СРСР ґрунтовно дослідила Л. Етвуд<sup>1</sup>. З-поміж інших учених, які вивчали жіночу пресу радянського періоду, варто виділити О. Балдинюк<sup>2</sup>, Т. Дашкову<sup>3</sup>, О. Поду<sup>4</sup> та ін. Святкування 8 березня в СРСР як лицемірну ідеологічну акцію, що з часом змінювала свої смислові конотації,

<sup>1</sup> Attwood L. Creating the New Soviet Woman. Women's Magazines as Engineers of Soviet Identity. 1922–53. London: Palgrave Macmillan, 1999. 213 p.

<sup>2</sup> Балдинюк О. Роль жіночої періодичної преси у здійсненні культурно-просвітницької роботи серед населення (кінець XIX – 30-ті роки XX століття). *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип. 4. Т. 1. С. 21–26.

<sup>3</sup> Дашкова Т. Трансформація женских образов на страницах советских журналов 1920–1930-х годов. *Литературоведческие тексты*. URL: [http://www.a-z.ru/women\\_cd1/html/dashkova.htm](http://www.a-z.ru/women_cd1/html/dashkova.htm).

<sup>4</sup> Пода О. Роль гендерного фактору у формуванні редакційної політики журналів Радянської України 20-х років XX століття (на прикладі «Комунарки України», «Селянки України», «Червоної преси»). *Діалог: медіастудії*. 2009. № 8. С. 217–229; Ї ж. Радянська жіноча преса і художнє кіно 1920–1940-х років як канали гендерної комунікації влади. *Держава та регіони. Сер. «Гуманітарні науки»*. 2011. № 2. С. 149–154; Ї ж. Газети Радянської України 20–40-х рр. XX ст.: проблема гендерного маркування. *Психолінгвістика*. 2008. Вип. 1.

проаналізувала О. Кісь<sup>5</sup>. Утім, малодослідженим лишається локальний рівень згаданої проблеми.

Мета статті – встановити особливості репрезентації свята «8 березня» у регіональній комуністичній пресі (на прикладі Чернігівщини) протягом 1932–1933 рр., а також виявити елементи повсякденного жіночого досвіду, що впливають із згаданих публікацій.

Перш за все, варто відзначити, що в безрезневих номерах районних газет «жіноча тема» не була ключовою. Більшовицький режим використовував пресу головно як засіб пропаганди масових господарсько-політичних кампаній (колективізація, хлібозаготівлі, посівна тощо). Всі інші теми, зокрема 8 березня, підпорядковувалися цим ідеологічним потребам.

До того ж, статті й замітки, присвячені Міжнародному жіночому дню, здебільшого не публікували на першій сторінці, хоча зрідка трапляються спеціально оформлені та проілюстровані до 8 березня перші шпальти<sup>6</sup>. Частіше такі статті виходили на другій, третій, а то й четвертій сторінках нарівні з іншими замітками та сількорівськими дописами.

Теми власне жіночого руху та самого свята 8 березня відходили на другий план порівняно з необхідністю виконання масових кампаній. Наприклад, святкування жіночого дня мало відбуватися через ударну роботу: «Добре підготуватися до весняної сівби, зібрати насіннєві і страхові фонди, вивезти весь гній на лани, організувати зерновідчистку – ось бойові першочергові завдання, що ми їх мусимо виконувати, спрямувавши на виконання їх всю енергію трудящого жіноцтва»<sup>7</sup>. Щоправда, на початку 1930-х рр. комуністична пропаганда закликала до трудових подвигів через будь-які державні свята (23 лютого, 1 травня, 7 листопада тощо), які мали б мобілізувати населення до форсованого виконання планів.

Прикметно, що, оскільки Міжнародний жіночий день святкували навесні, він збігався із часом виконання окремих сільськогосподарських робіт, зокрема вивезення гною на поля. Саме тому багато публікацій, приурочених до 8 березня, розповідають про загноєння ланів. Наприклад, «За ініціативою стіннівки “Сталінка” з кращих жінок-ударниць-сількорів утворено штурмову бригаду по вивозці гною з 10 осіб, які вивезли 2375 цент. гною»<sup>8</sup>. Як бачимо, найкращих трудівниць «преміювали» не нагородами, а додатковою (і досить неприємною) роботою. Про подібний спосіб святкувати успіхи свідчить ще одна публікація: «Ударниці-текстильниці, підсумувавши свої досягнення, самозакріпилися за підприємством до кінця другої п’ятирічки і дали обіцянку ще з більшим ентузіазмом виконувати покладені на них завдання»<sup>9</sup>.

Крім перевиконання планів у сільському господарстві та виробництві, необхідною для режиму була й кампанія «мобілізації коштів». Приводом для її активізації було й 8 березня. «Полтавські робітничі залізничного транспорту зібрали 7000 крб. на збудування ескадрілі ім. 8 березня і викликають робітниць, колгоспниць, одноосібниць піти за їхнім прикладом»<sup>10</sup>, – писала іваницька районка.

Цікаву замітку знаходимо у випуску березнівської газети «За більшовицькі темпи» за 9 березня. Хоч у ній і не йдеться прямо про Міжнародний жіночий день, вона дає уявлення про певний ідеал колгоспниці: «Одна з кращих колгоспниць нашої артілі “Червоний прапор” Мотря Іванівна Лапа. Ніколи вона не відмовляється від роботи, ніколи не почувєте від неї: – не піду, не можу. На всяку роботу йде Мотря Іванівна: ліс вивозить, сіно. Дбає вона й за врожай, знаючи добре, що високий врожай – це зміцнення колгоспу, піднесення добробуту колгоспників. По-ударному зараз Лапа вивозить на поле гній. Часто-густо вона дає вказівки, поради колгоспникам, як треба краще й сумлінно працювати»<sup>11</sup>. Крім вже згаданого вивезення гною, привертає до себе увагу також інша тяжка традиційно «чоловіча» робота, якою займається жінка – транспортування лісу.

Зрідка у восьмоберезневих номерах районок друкували портрети жінок-ударниць, які були прикладом для наслідування. В одному з таких випусків під світлиною читаємо промовисті рядки: «Ось Ждан Федоська. Це краща ударниця, знатна людина. Правда, вона менше балакає, зате більше діла робить»<sup>12</sup>. Як бачимо, найбільш похвальна риса, яку виділили кореспонденти, – це покірне виконання трудових обов’язків без висловлення незадо-

<sup>5</sup> Кісь О. Украдене свято: історичні трансформації смислу 8 березня. *Zn.ua*. 2013. URL: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/ukradene-svyato-istorichni-transformaciyi-smislu-8-bereznya-.html>.

<sup>6</sup> *Колективіст Глухівщини*. 1932. 8 березня. С. 1; *В соціалістичний наступ* (Добрянка). 1932. 7 березня. С. 1.

<sup>7</sup> Зустріти день 8-го березня в бойовій готовності. *Прапор комуни* (Бахмач). 1932. 6 березня. С. 2.

<sup>8</sup> Бригада «ПК» Хвостик Наталка, Дяченко Тетяна. Наслідуйте приклад Батуринських ударниць. *Прапор комуни*. 1933. 6 березня. С. 1.

<sup>9</sup> У. А. У боротьбі за проміфніплян перемогли. *Колгоспник Борзеницини*. 1933. 8 березня. С. 2.

<sup>10</sup> Збудувати ескадрілі ім. 8 березня. *Соціалістичний наступ* (Іваниця). 1932. 4 березня. С. 1.

<sup>11</sup> Шелеміха Т. Беріть приклад з Мотрі Іванівни. *За більшовицькі темпи* (Березна). 1933. 9 березня. С. 2.

<sup>12</sup> Грамота П. Колгоспниці-ударниці Бобровиччини. *За суцільну колективізацію* (Бобровиця). 1934. 8 березня. С. 1.

волення. Проступає тут і прихована критика балакучості як риси, стереотипно приписуваної саме жінкам.

Для того, щоб наголосити на необхідності жіночої праці в колгоспах та на виробництві, часто використовували цитату Леніна «Створити правову рівність жінки – це тільки початок, для цілкового визволення жінки і для справжньої рівності її з чоловіком, треба щоб було громадське господарство, і була участь жінок спільною продукційною працею». Інше подібне за змістом гасло – «Закріпимо рівність з чоловіками ударною роботою з чоловіками»<sup>13</sup>.

Комуністична пропаганда стверджувала, що СРСР «визволив» жінку, дав їй можливість працювати нарівні з чоловіками. Характерною в цьому сенсі є графіка «Від чавунка до чавуну»<sup>14</sup>. Чавунок – посудина для приготування їжі, що символізує «старий» лад. З правого боку зображення жінка працює у важкій промисловості, на виробництві чавуну. До того ж жіноча постать маскулінізована цілком у традиціях більшовицьких агітплакатів. Насправді ж жінка працювала і на виробництві, і вдома, адже побут все одно залишався поза чоловічими обов'язками. Жодних закликів до чоловіків брати участь у «домашніх справах» комуністична преса не друкувала.

Цікава й інша картинка, де змальовано нібито побут села до та після приходу більшовиків<sup>15</sup>. Зліва жінка гнеться довкола печі, а справа – за накритим столом, де зібралася вся родина, читає щось уголос чоловікові й дітям. Постає закономірне питання: хто ж приготував їжу і накрити стіл?

У пропагандистських текстах минуле, де жінка була пригноблена, має чіткі маркери: «Правда, над частиною селянського жіноцтва ще тяжать рештки проклятого минулого – дрібновласницькі настрої, релігія. Але день-крізь-день, усупереч опором куркулів та попів, меншає ця частина, день-крізь-день зростають лави колгоспного жіноцтва...»<sup>16</sup> Боротьба з релігією й насаджування колективізації замасковані під добрі наміри «визволення» жінок.

Ще одне дещо карикатурне зображення також образно змальовує ситуацію до приходу більшовиків: чоловік б'є жінку плакатом про 8 березня. На фоні – силует герба Російської імперії, а з правого боку на передньому плані – та сама жінка за віялкою<sup>17</sup>, тобто за виконанням традиційно жіночої роботи. Тут образ минулого, де жінка пригноблена, конкретизований політично – це не просто ситуація в патріархальному аграрному суспільстві, а чітке покликання на дореволюційну епоху.

Згадане зображення апелює також і до того, що «визволення» жінки відбулося через залучення її до політичного життя. До 8 березня районні газети багато писали про роботу жіночих об'єднань, важливих для насаджування необхідних для режиму ідей. Наприклад, «Готуючись до весняної сівби, потрібно рішуче покінути з будь-яким недооцінюванням роботи з жінками. Насамперед потрібно створити колгоспні жіночі активи, згуртувати його навколо парторганізації і спираючись на нього здійснювати величезні завдання, що поставлені перед парторганізацією на селі»<sup>18</sup>. Жінка постає інструментом виконання трудових та ідеологічних завдань. Однак про рівність жінок та чоловіків поза цими сферами (зокрема, у побуті, вихованні дітей тощо) більшовикам не йшлося.

Рядки «Не від свята до свята згадувати за неї (роботу з жінками – Т.С.), а повсякденно, систематично боротися за залучення жінки до виробництва, створення їй відповідних умов роботи, залучати жінку до виконання господарчо політичних компаній, до боротьби за соціалізм. Святкуючи 8 березня, треба виявити всі хиби та мобілізувати жіноцтво на їх ліквідацію»<sup>19</sup> також свідчать про ставлення до жінок як до трудового ресурсу.

Ще один лейтмотив публікацій, приурочених до 8 березня, – критика «загниваючого капіталізму». Наприклад, «Найширші маси трудящих жінок капіталістичних країн, знемагаючи під нечуваним ярмом світової кризи, що все погіршується, вивчають досвід країни Рад, досвід диктатури пролетаріату, що дав трудящій жінці розкріпачення, щоб у день 8 березня влитись у загальні лави пролетаріату, який бореться під прапором Комінтерну за світову пролетарську революцію»<sup>20</sup>. Пропаганда вибудовує опозицію «тут/там», аналогічно до згаданого вище антагонізму «минуле/сучасне», підштовхуючи читача до висновків про очевидні переваги соціалістичного устрою.

<sup>13</sup> Там само.

<sup>14</sup> *Нове село* (Ніжин). 1932. 8 березня. С. 3.

<sup>15</sup> Колгосп звільнив жінку від нерівності і куркульської неволі. *За суцільну колективізацію*. 1932. 8 березня. С. 2.

<sup>16</sup> 8 березня. *Комунар* (Городня). 1932. 8 березня. С. 1.

<sup>17</sup> *Колгоспник Борзенщини*. 1933. 8 березня. С. 2.

<sup>18</sup> Створити і виховати жіночий колгоспний актив. *Прапор комуні*. 1933. 6 березня. С. 1.

<sup>19</sup> Делегатка. Жінроботу на рівень першочергових завдань. *Нове село*. 1932. 8 березня. С. 3.

<sup>20</sup> Нюрин Ф. Міжнародний жіночий день. *За суцільну колективізацію*. 1932. 6 березня. С. 1.

Протиставляючи соціалістичний світ капіталістичному, більшовики так характеризували переваги першого з них для жінок: «В Країні Рад розкріпачена жінка стає активною учасницею соціалістичного будівництва, застрільником колективізації, ударницею соціалістичних ланів в боротьбі за організаційно-господарське зміцнення колгоспів, за суцільну колективізацію та ліквідацію на її основі куркульства як кляси»<sup>21</sup>. Тяжку фізичну роботу й участь в ідеологічних кампаніях представлено як очевидні переваги.

Крім того, на підтвердження слів про «розкріпачення» жінок преса писала про зростання їх кількості на керівних посадах, наводячи статистику («В правліннях колгоспів нашого району є 11 жінок, 22 жінки членів сільрад»<sup>22</sup>). У 1932 р. Борзнянський район складався з 13 сільських і однієї селищної ради<sup>23</sup>, населення станом на 1 січня 1932 р. становило 51389 осіб<sup>24</sup>. Станом на 21 березня 1932 р. у цьому районі було утворено 45 колгоспів<sup>25</sup>. Таким чином, видно, що жіноче представництво було суттєвішим у сільрадах порівняно з правліннями колгоспів.

У центральній газеті «Вісті ВУЦВК» було опубліковано статтю про жінку – голову Чорногорської сільради (Березнівський район), на матеріалі якої можна зробити висновки про узагальнений портрет жінки-активістки в селі. Новопризначена голова – колишня наймичка «куркуля», майно якого стало основою колгоспу. Вся стаття побудована довкола теми ефективної та щасливої праці жінок у колгоспі й сільраді, де керує Катерина Лявдерміль. Автор, щоб підкреслити владу жінок, уміщує в статтю епізод, коли жінки ініціювали стягнення частини трудовня з чоловіка-колгоспника за повільну працю<sup>26</sup>. Утім, правління колгоспів та сільрад – посади порівняно невисокі, і їх дії здебільшого повністю контролювали чиновники вищого рангу.

Серед вищого державного й партійного керівництва жінок майже не було<sup>27</sup>. Аналізуючи матеріали центральної преси, де поміщені виступи жінок-членів ВУЦВК, можна зробити висновок про їхню формальність саме для показу жіночого представництва<sup>28</sup>. Дослідниця М. Богачевська-Хом'як звертає увагу на національність жінок-членів компартії в УСРР (саме вони здебільшого й посідали керівні посади). Зокрема, станом на 1929 р. серед жінок-членів КП(б)У тільки 9% становили українки, ще 9% було єврейок, а більшість – 84% становили росіянки<sup>29</sup>. Натомість згідно з переписом 1926 р., в УСРР більше 80% населення були українцями (23218860 осіб), приблизно 9,2% – росіянами (2677166 осіб), 5,4% – євреями (1574391)<sup>30</sup>. Таке відсоткове співвідношення в цілому зберігається, якщо розглядати й суто жіноче населення УСРР: українок – більше 80,1% (11961828 осіб), росіянок – більше 9% (1346647 осіб), єврейок – більше 5,6% (840569 осіб)<sup>31</sup>. Зважаючи на це, варто відзначити, що жінки, які займали керівні посади різного рівня в УСРР, переважно не репрезентували українок, які проживали наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. на території України. Вони радше були прислужницями комуністичного тоталітарного режиму, які слухняно підкорялися наказам згори.

Про намагання «покращити статистику» до певної дати, зокрема до свята 8 березня (що було характерною рисою для способу господарювання в СРСР загалом), свідчить така замітка: «Президія райвиконкому постановила на відзнаку міжнародного жіночого дня висунути на голову районного суду жінку й затвердила головою т. Юкову П.»<sup>32</sup>.

Отож, на початку 1930-х років свято 8 березня було потужним пропагандистським приводом, що відбилось і на матеріалах місцевої преси. Комуністична ідеологія декларувала рівність чоловіків та жінок, однак специфічним способом – через активне використання жіночої праці. Режим потребував «жіночих рук» для проведення масових кампаній та викачування всіх можливих ресурсів (трудових, фінансових тощо). Потреба ідеологічної роботи серед жінок, яку активно обговорювали у публікаціях до 8 березня, також була

<sup>21</sup> Зустріти день 8-го березня в бойовій готовності. *Прапор комуни*. 1932. 6 березня. С. 2.

<sup>22</sup> До 22 річниці 8-го березня. *Колгоспник Борзенщини*. 1932. 6 березня. С. 2.

<sup>23</sup> Короткий статистично-економічний довідник Київської області 1932 року з адміністративною картою області. Київ: Облліт, 1932. С. 3.

<sup>24</sup> Чернігівська область. Короткий статистично-економічний довідник 1932 року. Чернігів: Чернігівська обласна державна планова комісія, 1932. С. 109.

<sup>25</sup> Короткий статистично-економічний довідник Київської області 1932 року з адміністративною картою області. Київ: Облліт, 1932. С. 69.

<sup>26</sup> Бутченко Г. Беріть приклад з Чорногорської сільради. *Вісті ВУЦВК*. 1931. 14 липня. С. 3.

<sup>27</sup> Коханова О. Суспільно-політичне становище жінки в Радянській Україні (20–30-ті рр. ХХ ст). дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2015. С. 207.

<sup>28</sup> Друга сесія ВУЦВК. *Вісті ВУЦВК*. 1931. 1 липня. С. 5–6.

<sup>29</sup> Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: жінки в громадському житті України, 1884–1939. Київ: Либідь, 1995. С. 337.

<sup>30</sup> Хоменко А. Національний склад людности УСРР. Харків: Держвидав «Господарство України», 1931. С. 17.

<sup>31</sup> Там само.

<sup>32</sup> На голову суду висунено жінку. *В соціалістичний наступ*. 1932. 7 березня. С. 1.

зумовлена необхідністю якомога ширшого залучення жінок до праці в колгоспах. Із проаналізованих публікацій постає узагальнений образ жінки-трудівниці – доярки, колгоспниці, вишивальниці, працівниці ясел, рідше – трактористки і бригадирки, зовсім нечасто – сільської голови чи голови колгоспу (останніх, як показує статистика, було дуже мало, але у святкових публікаціях всіляко наголошували їхню роль у «соціалістичному будівництві»). Крім того, 8 березня стало приводом для формування культу жінок-ударниць, що був способом пропаганди ударної праці. Варто додати, що статті, присвячені жіночому дню, часто побудовані на антагонізмах «колись/тепер», «тут/там», що мали б демонструвати переваги соціалізму. Натомість і графічні, і текстуальні матеріали підтверджують той факт, що жінка в УСРР зазнавала постійної дискримінації та експлуатації.

#### References

- Attwood, L. (1999). *Creating the New Soviet Woman. Women's Magazines as Engineers of Soviet Identity. 1922–53*. London, England.
- Baldyniuk, O. (2008). Rol zhinochoi periodychnoi presy u zdiisnenni kulturno-prosvitnytskoi roboty sered naseleння (kinets XIX – 30-ti roky XX stolittia) [The role of women's periodical press in the cultural and educational work among the population (late 19<sup>th</sup> century – 1930s)]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, Issue 4, Vol. 1.
- Bohachevsky-Chomiak, M. (1995). *Bilym po bilomu: zhinky v hromadskom zhytti Ukrainy, 1884–1939* [White on the white: women in the public life of Ukraine, 1884–1939]. Kyiv, Ukraine.
- Kokhanova, O. (2015). *Suspilno-politychne stanovyshche zhinky v Radianskii Ukraini (20–30-ti rr. XX st.)* [Social and political state of a woman in the Soviet Ukraine (1920s – 1930s of XX c.)]. Kharkiv, Ukraine.
- Poda, O. (2008). *Hazety Radianskoi Ukrainy 20–40-kh rr. XX st.: problema hendernoho markuvannya* [Newspapers of Soviet Ukraine of 1920s – 1940s: problem of gender marking]. *Psycholinguistics*, issue 1.
- Poda, O. (2009). Rol hendernoho faktoru u formuvanni redaktsiinoi polityky zhurnaliv Radianskoi Ukrainy 20-kh rokiv XX stolittia (na prykladi «Komunarka Ukrainy», «Selianky Ukrainy», «Chervonoj presy») [The role of gender factor in the shaping of editorial policy of the magazines of Soviet Ukraine of the 1920s (on the example of «Comunarka Ukraine», «Selianka Ukraine», «Chervona presa»)]. *Dialog: mediastudii – Dialogue: media studies*, No. 8.
- Poda, O. (2011). *Radianska zhinocha presa i khudozhnie kino 1920–1940-kh rokiv yak kanaly hendernoi komunikatsii vlady* [Soviet women's press and art movies of the 1920s – 1940s as the channels of gender communication of the authorities]. *Derzhava ta rehiony. Ser. «Humanitarni nauky» – State and regions. Set «Humanities»*, No. 2.

**Сопронюк Тетяна Михайлівна** – провідна редакторка Національного музею Голодомору-геноциду (вул. Лаврська 3, м. Київ, 01015, Україна).

**Soproniuk Tetiana M.** – leading editor at the National Museum of the Holodomor Genocide (3 Lavrska Street, Kyiv, 01015, Ukraine).

E-mail: tanyasopron@gmail.com

### THE HOLIDAY OF MARCH 8 DURING THE HOLODOMOR YEARS (ON THE MATERIALS OF LOCAL PRESS OF CHERNIHIV REGION)

*The purpose of the article is to define the specific features of the representation of International Women's Day in the regional communist press (on the example of Chernihiv region) in 1932–1933, and also to find the elements of women's everyday experience that arise from these publications. The study is based on the methodological principles of women's history, which require studying of everyday women's experiences. The specifics of the chronological period analyzed in the article are the extreme conditions of the Holodomor, which affected all aspects of human life. The novelty of the study is that the local press of Chernihiv region was analyzed through the prism of propaganda for women for the first time. Materials published in newspapers were also verified on the basis of actual statistics. Conclusions. In the early 1930s, the March 8 holiday was a powerful propaganda occasion, which was reflected in the materials of the local press. Communist ideology declared equality between men and women, but in a specific way – through the active use of women's labor. The regime needed "women's hands" to conduct mass campaigns and pump out all possible resources (labor, finance, etc.). The need for ideological work among women, which was actively discussed in publications devoted to the March 8, was also caused by the need to involve women as widely as possible in work on collective farms. The analyzed publications create a generalized image of a working woman – a milkmaid, collective farmer, embroiderer, nursery worker, less often – tractor driver and forewoman, very rarely – the village head or head of the collective farm (according to statistics, there were very few of the latter, but festive publications always emphasized their role in "socialist construction"). It should be added that articles dedicated to Women's Day are often based on the antagonisms of "once / now", "here / there", which should demonstrate the benefits of socialism. Instead, both graphic and textual materials confirm the fact that women in the USSR were discriminated against and exploited.*

**Key words:** March 8, Holodomor, local press, women's history, propaganda.

**Дата подання:** 5 червня 2021 р.

**Дата затвердження до друку:** 30 червня 2021 р.

**Цитування за ДСТУ 8302:2015**

Сопронюк, Т. Свято 8 березня в роки Голодомору (на матеріалах районної преси Чернігівщини). *Сіверянський літопис*. 2021. № 5. С. 75–80. DOI: 10.5281/zenodo.5732907.

**Цитування за стандартом APA**

Soproniuk, T. Sviato 8 bereznia v roky Holodomoru (na materialakh raionnoi presy Chernihivshchynu) [The holiday of March 8 during the Holodomor years (on the materials of local press of Chernihiv region)]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5, P. 75–80. DOI: 10.5281/zenodo.5732907.

